

Monika Jurkowska

Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”

Uniwersytet w Białymstoku

**KONFERENCJA NUKOWA:
„NARODZINY NOWOCZESNEJ ŚWIADOMOŚCI. MŁODZI POZYTYWIŚCI WARSZAWSCY: <PRZEGLĄD TYGODNIOWY> 1866–1876. EDYCJA PIERWSZA: OBRAZ CZŁOWIEKA – REWIZJE”.
SPRAWODZDANIE¹**

Początek grudnia 2014 roku był niezwykle twórczym czasem dla badaczy z kraju i zagranicy, którzy zmierzili się z dziedzictwem młodych pozytywistów warszawskich. Impulsem do tego stała się zorganizowana w dniach 5-6 grudnia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku przez Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski we współpracy z Katedrą Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” *I Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Narodziny nowoczesnej świadomości. Młodzi pozytywści warszawscy: „Przegląd Tygodniowy” 1866–1876. Edycja pierwsza: Obraz człowieka – rewizje*”. Konferencja była jednym z elementów realizowanego projektu naukowego „Młodzi pozytywści warszawscy. <Przegląd Tygodniowy> 1866–1876. Narodziny nowoczesnej świadomości. Nowe ujęcia tematyczne i metodologiczne. Krytyczna edycja tekstów w dwóch tomach”, finansowanego w ramach Programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki. Jego kierownikiem jest dr Anna Janicka (Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski, Instytut Filologii Polskiej, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku), a głównymi wykonawcami: prof. dr hab. Alina Kowalczykowska (Instytut Badań Literackich PAN) i dr Łukasz Zabielski (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego).

Wieloaspektowe studia nad znaczeniem i charakterem myśli pozytywistycznej, jak zaznaczają pomysłodawcy projektu, mają ogromne znaczenie dla reinterpretacji obrazu tej epoki w świadomości współczesnego człowieka:

Badania ostatnie pokazują, że w drugiej połowie wieku XIX rodzi się kształt naszej współczesności, a więc projekt nowoczesności zapisany w tekstach publicystycznych pierwszego dziesięciolecia „Przeglądu Tygodniowego”, upo-

¹ Tekst powstał w ramach projektu badawczego „Młodzi pozytywści warszawscy. „Przegląd Tygodniowy” 1866–1876. Narodziny nowoczesnej świadomości. Nowe ujęcia tematyczne i metodologiczne, krytyczna edycja tekstów w 2 tomach” (grant NPRH w latach 2014–2017).

mina się o nowe interpretacje; takie, które uwzględnią świadomość współczesnego odbiorcy, które uruchamiają najnowsze narzędzia badawcze i – tym samym – odsłaniają modernizacyjny aspekt pejzażu wczesnopozytywistycznej publicystyki. (...) Wybór pierwszego dziesięciolecia daje możliwość zaprezentowania narodzin nowego paradygmatu, prześledzenia dynamiki powstawania nowej świadomości społecznej, kulturowej, estetycznej².

Ta idea przyświecała komitetowi organizacyjnemu Konferencji, któremu przewodniczyła dr Anna Janicka. Sekretarzem był dr Łukasz Zabielski. Ponadto w pomoc w przygotowaniu byli również zaangażowani: dr Małgorzata Burzka-Janik (Opole), dr Michał Siedlecki (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”), dr Wojciech Kalinowski (Stowarzyszenie Naukowe „Oikoumene”), dr Barbara Olech (Wydział Filologiczny UwB), mgr Sonia Demianova (Uniwersytet im. Ilii Miecznikowa w Odessie), dr Urszula Andrejewicz (Wydział Filologiczny UwB), mgr Jolanta Drańska (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”), mgr Urszula Adamska (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”), mgr Monika Jurkowska (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”), Małgorzata Wojtowicz (Wydział Filologiczny UwB), mgr Piotr Drozdowski (Wydział Filologiczny UwB) i Dominika Olga Stankiewicz (Wydział Filologiczny UwB).

Nad merytoryczną stroną Konferencji czuwał Komitet Naukowy w składzie: prof. Alina Kowalczykova (Instytut Badań Literackich PAN) – Przewodnicząca, prof. Józef Bachórz (Uniwersytet Gdański), prof. Barbara Bobrowska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), prof. Grażyna Borkowska (Instytut Badań Literackich PAN), dr hab. Mariya Bracka (Narodowy Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie), prof. Tadeusz Budrewicz (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Jarosław Ławski (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” UwB), prof. Natalia Maliutina (Uniwersytet im. I. Miecznikowa w Odessie), prof. Bogdan Mazan (Uniwersytet Łódzki), prof. Ewa Paczoska (Uniwersytet Warszawski), prof. Jolanta Sztachelska (Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski UwB).

Zimowa aura, towarzysząca pierwszym opadom śniegu, nie przeszkodziła żywym dyskusjom prelegentów zgromadzonych w sali audytoryjnej Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, na temat wizji człowieka na łamach „Przeglądu Tygodniowego”. Referaty obejmowały następujące zagadnienia badawcze:

Antropologia a utopia – ideologiczne uwarunkowania obrazu człowieka u młodych pozytywistów.

- Utopia antropologiczna a rzeczywistość społeczna; aporie myśli pozytywistycznej.
- Obraz kobiety na łamach „Przeglądu Tygodniowego”.
- Wzorce męskości, ideał mężczyzny-pozytywisty.
- Dziecko, starzec, inny, odmieniec, swój, obcy na kartach pisma.

² Pełny opis realizowanego projektu: <http://wschodzachod.uwb.edu.pl/m-odzi-pozytywi-ci-warszawscy.html> [dostęp: 30.03.2014]

- Entuzjastki/entuzjaści i rozczarowani – autoportret młodego pozytywisty.
- Scjentyista wobec transcendencji.
- Pozytywista wobec horyzontu piękna, wartości estetycznych.
- Kategorie prawdy i fałszu, dobra i zła w opisie świata młodych pozytywistów.
- Geniusz i przeciętna jednostka w procesie tworzenia dziejów.
- Naukowiec-kobieta i naukowiec-mężczyzna – ideały antropologiczne.
- Kategorie dziewiętnastowieczności, nowoczesność w opisie ideału antropologicznego pozytywistów.
- Role społeczne człowieka elity pozytywistycznej w teatrze życia codziennego (krytyk, filozof, lekarz, kobieta, dama, emancypanka etc.).
- Nowe metodologie wobec tematu (inspiracje feministyczne, men's studies, geopoetyka i nowy regionalizm i inne).
- Pojęcia czasu i przestrzeni a obraz nowego człowieka.
- Recepcja pozytywizmu warszawskiego.
- Człowiek-pozytywista okiem polonistów i z oddalenia.

Od lewej: prof. Alina Kowalczykowska, dr Anna Janicka, dr Łukasz Zabielski.

Pierwszy dzień obrad rozpoczął się od powitania przybyłych gości przez dr Annę Janicką. Następnie dr Łukasz Zabielski przedstawił ideę i cel niniejszej sesji. Uroczystego otwarcia Konferencji dokonała zaś prof. Alina Kowalczykowska, która wskazała na znaczenie prowadzonych prac badawczych nad myślą twórców epoki pozytywizmu.

Od lewej: prof. Tadeusz Budrewicz, prof. Alina Kowalczykowa, dr Anna Janicka.

Prelegenci przedstawili wyniki analizy i interpretacji w ramach trzech bloków tematycznych: *Modele człowieka, Człowiek i świat, Zarysy antropologiczne, sztuka, teatr, gatunki*. W ramach pierwszego zaprezentowali swoje odczyty: prof. Tadeusz Budrewicz (UP, Kraków), *Modele poezji na łamach „Przeglądu Tygodniowego”*, w zastępstwie nieobecnego prof. Tomasza Sobieraja (UAM, Poznań) referat zatytułowany *W służbie prawdy i postępu. Ideal antropologiczny uczonego (mężczyzny) we wczesnej publicystyce „Przeglądu Tygodniowego”* odczytał mgr Piotr Drozdowski oraz mgr Monika Jurkowska (UwB, Białystok) *Pozytywistyczny homo oeconomicus. O cyklu „Praca i majątek, czyli środki uczciwego wzbogacania się” (1867) Adama Wiślickiego*. Drugi panel dał możliwość wysłuchania referatów: dr. Dawida Marii Osińskiego (UW, Warszawa), *Deskrypcje Oświecenia. Pozytywiści wobec tradycji i kultury wieku rozumu. Przypadek „Przeglądu Tygodniowego”*, dr Sylwii Karpowicz-Słowikowskiej (UG, Gdańsk), *O Rosji, Rosjanach i literaturze rosyjskiej na łamach „Przeglądu Tygodniowego” w latach 1866–1876*, dr Iwony E. Rusek (Warszawa), *Pozytywizm jako trop interpretacyjny w „Fachowcu” Wacława Berenta* oraz dr Łukasza Zabielskiego (Książnica Podlaska im. Ł. Górnickiego), *Figury „innego”: Kronika Zagraniczna w „Przeglądzie Tygodniowym”*. Trzeci panel obejmował odczyty: dr Małgorzaty Sokalskiej (UJ, Kraków), *Opera oczami pozytywistów*, mgr Sonii Demianowej (Uniwersytet im. I. Miecznikowa w Odessie), *Percepcja zasad pozytywizmu w pracach filozoficznych Włodzimierza Lesewicza*, mgr Urszuli Adamskiej (UwB, Białystok), *Humoreska na łamach „Przeglądu Tygodniowego”* oraz nieobecnej prof. Anny Sobieckiej, *Felietonistyka teatralna Józefa Kotarbińskiego („Przegląd Tygodniowy” 1866–1876)*, który zreferowała Małgorzata Wojtowicz.

Zwiedzanie Muzeum Historycznego w Białymstoku

Od lewej: dr Iwona Rusek, dr Sylwia Karpowicz-Słowikowska, prof. Jarosław Ławski,
dr Michał Siedlecki, mgr Monika Jurkowska, dr Dawid Maria Osiński

Od prawej: prof. Tadeusz Budrewicz, dr Agnieszka Bąbel, prof. Jolanta Sztachelska,
prof. Tadeusz Bujnicki, mgr Karolina Szymborska.

Miłym dopełnieniem wystąpień, żywych dyskusji i rozważań podjętych w ciągu tego dnia był wieczorny spacer przez park i ogrody Branickich, otaczający urokliwie oświetlony pałac białostockich magnatów, do Muzeum Historycznego, mieszczącego się w zbudowanej w secesyjnym stylu kamienicy z początku XX w. fabrykanckiej rodziny Cytronów na ul. Warszawskiej 37. W Muzeum goście zostali w niezwykle interesujący sposób „przeprowadzeni” przez historię i obyczajowość charakterystyczną dla białostockich fabrykantów oraz podziwiali panoramę Białegostoku z czasów Jan Klemensa i Izabeli Branickich.

Zwiedzanie Muzeum Historycznego w Białymstoku;

Od lewej: Piotr Niziolek (przewodnik), dr Sylwia Karpowicz-Słowikowska, dr Anna Janicka, prof. Tadeusz Bujnicki, dr Małgorzata Sokalska, dr Łukasz Zabielski.

Centralnym punktem wizyty w Muzeum Historycznym był panel dyskusyjny zatytułowany: *Dziedzictwo pozytywizmu – dziś*. Przewodniczyli mu dr Anna Janicka i dr Łukasz Zabielski. Po krótkim wprowadzeniu w zagadnienie, zarysowaniu problematyki i celu tego spotkania głos zabierali, m.in. prof. Tadeusz Budrewicz, prof. Tadeusz Bujnicki, prof. Jolanta Sztachelska, dr Sylwia Karpowicz-Słowikowska. Zgromadzeni badacze zastanawiali się, jakie znaczenie dla współczesności ma dziedzictwo pozytywizmu i jak o nim mówić współczesnej młodzieży, jak unikać stereotypowego przekazu idei i nurtów tej epoki.

Od lewej: dr Łukasz Zabielski, dr Anna Janicka.

Uwieńczeniem pierwszego dnia Konferencji była uroczysta kolacja w Restauracji Kapitol. Był to czas nie tylko na dzielenie się wrażeniami i konkluzjami związanymi z problemami podjętymi przez prelegentów w trakcie sesji, ale również na przyjacielskie rozmowy w gronie przedstawicieli różnych ośrodków naukowych Polski oraz Ukrainy.

Od lewej: prof. Tadeusz Bujnicki, prof. Jarosław Ławski.

Drugi dzień sesji koncentrował się wokół dwóch zagadnień: *Ludzie i kategorie* oraz *Syntezy i otwarcia*. Obu częściom towarzyszyła niezwykle twórcza i przyjazna atmosfera dyskursu akademickiego nad zaprezentowanymi tematami. Żywe rozmowy spowodowały przedłużenie obrad i opóźnienie tym samym obiadu. Swoje referaty w tym dniu wygłosili: prof. Tadeusz Bujnicki (UW, Warszawa), *Sienkiewicz w „pozytywistycznym słoneczniku”*, prof. Jolanta Sztachelska (UwB, Białystok), *Co Sienkiewicz przywiózł z Ameryki?*, prof. Hanna Ratuszna (UMK, Toruń), *Kategorie czasu i przestrzeni – problematyka antropologiczna w pismach pozytywistów warszawskich*, prof. Alina Kowalczykowska (IBL PAN, Warszawa), *Człowiek – jaki być powinien?*, dr Agnieszka Bąbel (IBL PAN, Warszawa), *„Anioł z patentem” i dzielna lekarka – ewolucja obrazu kobiety uczonej w kontekście dyskursu antropologicznego*, dr Małgorzata Burzka-Janik (Opole), *Figura „redaktora” w „Przeglądzie Tygodniowym” [Rocznik I: 1866]*, prof. Agnieszka Czajkowska (AJD, Częstochowa), *Pozytywizm warszawski w syntezach historycznoliterackich* oraz dr Anna Janicka (UwB, Białystok), *Kategoria „życia” w publicystyce „Przeglądu Tygodniowego”*.

Następnie, jak już wspomniałam, swoistym uwieńczeniem tego dnia był wspólny obiad, który dał możliwość kontynuacji dyskusji nad problematyką konferencyjną, ale i podobnie jak poprzedniego dnia, na towarzyskie rozmowy.

Na koniec warto podkreślić, iż te dwa dni sesji były niezwykle twórcze w zakresie naukowej wymiany doświadczeń, która niewątpliwie była na wysokim poziomie dzięki udziałowi szacownego grona eksperckiego, bogactwo tematyczne wystąpień, ale i ze względu na plenarny charakter obrad, pozwalający na całościowe spojrzenie

na dorobek młodych pozytywistów. Nie można przy tym pominąć aspektu ludzkiego, wszak nieustannie przywoływanego w trakcie seminarium, a związanego z życzliwą, przyjacielską i pełną humoru atmosferą nie tylko dyskusji, ale i spotkań pozaseryjnych chociażby w Muzeum Historycznym.

Obrady konferencyjne w zgodnej opinii gości i organizatorów zostały uznane za naukowy i organizacyjny sukces. Ich uwieńczeniem będzie publikacja pokonferencyjna, która ukaze się w Naukowym Projekcie Wydawniczym – Serii „Przełomy/Pogranicza” na przełomie 2015 i 2016 roku.

We wrześniu 2015 roku odbędzie się druga edycja konferencji poświęconej młodym pozytywistom warszawskim. Tym razem poświęcona zostanie rewizji obrazu świata, Europy i Polski na łamach „Przeglądu Tygodniowego” z lat 1866–1876.